

PAGINI LITERARE

PAGINI LITERARE

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE DOUĂ ORI PE LUNA.

ABONAMENTUL: PE UN AN 20 COR.
PE 1/2 AN 10 COR.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĂTATE:
PE UN AN 24 COR.
PE 1/2 AN 12 COR.

REDACTOR:

VICTOR STANCIU.

REDACȚIA: ARAD, STRADA TELEKY
NUMĂRUL 27—28.

ADMINISTRAȚIA: „PAGINI LITERARE”
ARAD, STRADA ZRI-
NYI NUMĂRUL 1/A.

SCRISOAREA DIN URMĂ.

— Fragment. —

„Când vei primi aceasta mică epistolă, să știi, că eu m'am dus cu plutele...”

M'am dus pe Valea Sâmbetii, de unde nimeni nu mai vine înapoi...

A fost, pe semne, rânduit așa, și Dumnezeu sfântul va ști mai bine decât noi, pentru-ce mi-a rânduit să mor în țară străină. Facă-se voia Lui cea sfântă!

Că mie nu-mi pare rău că mor... mai ales că mor așa cum dori-am... Cu moartea mă împăcasem din clipită, când am pornit sub steag... Dar, mă gândiam eu, totuș ar fi mai bine să mor într'un pat, cu luminița de ceară în mână, spovedit și cuminecat, ca orice creștin... Mai gândiam, să am atâta răgaz, să pot scrie câteva rânduri acasă, — o mică epistolă — și apoi să mă duc și eu cu plutele... cum s'or mai dus atâția alții, și de ai noștri, și dela alean...

Și Dumnezeu drăguțul m'a ascultat.

Îți voi scrie, dacă voi mai avea puteri, prin câte primejdii ne-am strecurat, până m'am pomenit și eu întins la pământ, împușcat prin piept.

Nu mai aveam nici o frică de gloanțele de pușcă, ce sbârâneau pe lângă noi, ca albinele când roiesc. Ne păziam numai de șrapnelele, ce urlau în văzduh, și ne înproșcau cu prundiș și când cădeau hăt departe de noi.

Și totuș mi-a fost rânduit să mor de gloanțe, de cari habar nu mai aveam, în vremea din urmă.

Unul mi-a rupt urechea stângă, al doilea mi s'a implantat în umăr, iar al treilea mai jos... Au venit, așa, deodată, trebuie că erau trimise dintr'un Mașinengever...

Când m'am pomenit în spital, eram ca în raiu... Doamne frumoase se învârtiau pe lângă mine și seara au venit niște obârști și mi-au atârnat pe bluza plină de sânge o medalie de argint, apoi m'au bătut pe umărul drept, că celalalt îmi era zdrobit... și mi-a spus unul, în românește, că dacă

m'oi face sănătos, capăt pentru medalie bani dela împărăție, în toată luna.

Cât oi fi zăcut așa — nu știu!

Când m'am pomenit mai cum se cade, eram galben ca ceara și-mi crescuse barba.

Într'o dimineață — de vr'o trei zile — doctorul m'a tot pocănit la piept, m'a întors în toate părțile, apoi a spus ceva, în nemțește, domnului cu care venise.

Eu zăceam întins în patul curat, și mă gândiam acasă.

Într'un târziu, mă întreabă tovarășul din patul vecin:

— Măi fărțate, știi tu nemțește?

— Nu știu, frate, numai vorbele de comandă.

— E bine, că nu știi...

— Pentru ce?

— Numai așa...

Acum îmi băfuse un cuiu în cap, și nu-l mai puteam lăsa eu în pace. M'am sprijinit, cu mare greu, pe pernă și i-am zis:

— Spune, fărțate, nu-ți fie frică. Eu știu, că doctorul va fi zis, că mor...

— Păi, spunei, că nu știi nemțește?

— Nu știu, dar atâta seamă pricep și eu!

Și așa, cât cu viclenia, cât cu prietenia, l-am descusut.

Doctorul spusese, că nu mai am decât o zi de traiu.

M'am prefăcut eu, că știam totul, dar totuș prea mi s'a părut scurt acest răstimp. Mă simțiam ușor ca o peană, și așteptam o boare domoală, să mă ridice din așternut.

Când a venit părintele să mă împărtășească, știam că totul s'a isprăvit. Aveam eu păcate, dar gândesc că totuș n'am fost om rău... Și cum mi-a pus părintele patrafirul pe cap, am simțit așa o răcoare și un miros de fămăie și smirnă...

Apoi părintele mi-a vorbit blând; mi-a spus că vieaşa şi moartea e în mâna lui Dumnezeu, şi să-i spun, dacă am vr'o dorinţă, pe când voi muri. I-am spus, că aş vrea să scriu o scrisoare acasă, să trimit paralele, ce le aveam adunate sub pernă, şi dacă s'ar putea, să-mi dea şi nişte ڳări...

...

Cât ai bate în pălmi, m'au ridicat cu patul meu de fier şi m'au dus într'o chilioară, unde eram singur. Mă gândiam eu: asta o fi pentru pipat, căci unde eram până acum erau tot de cei puşcaţi prin plămâni.

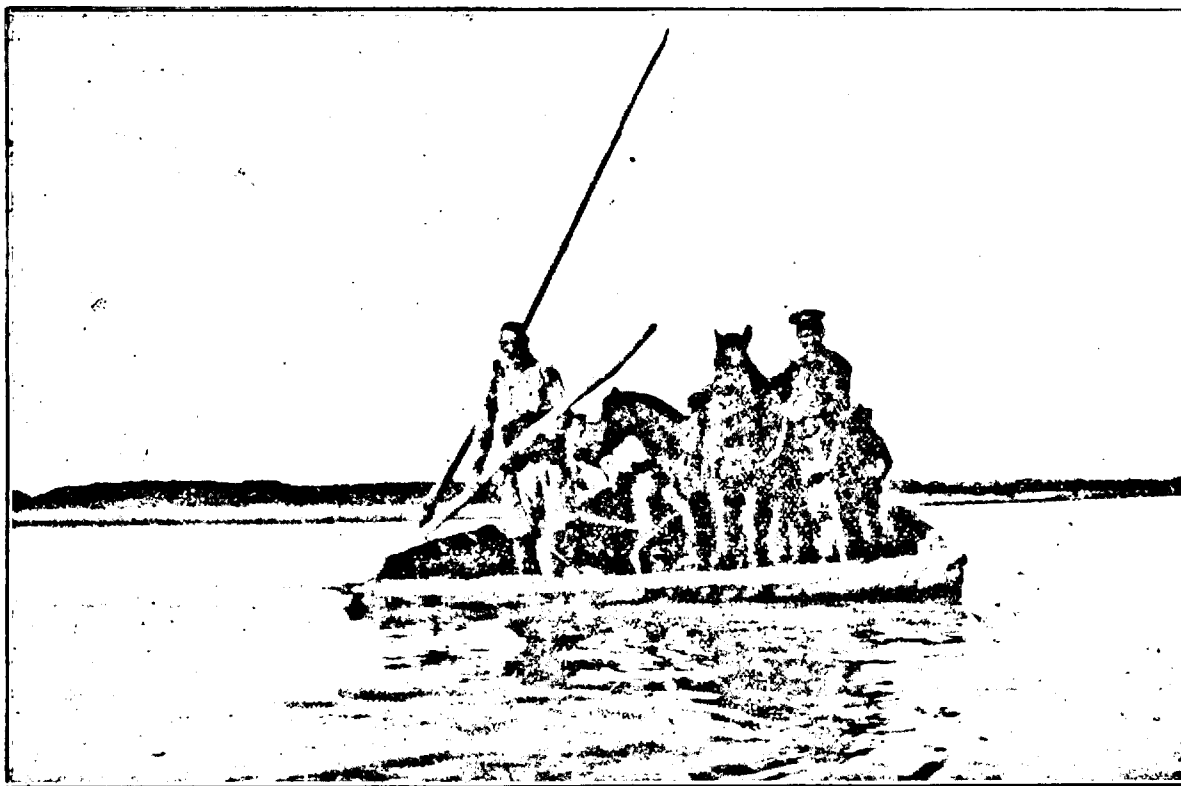
Mi-am aprins ڳara şi am început să scriu...

satului, şi vor plânge şi se vor boci, când vor începe cântarea:

Bradule, bradule!
Ce vânt te-a pornit
De ai coborît,
Dela loc pietros
La loc mlăştinos?

Dar voi să nu cumva să clipiţi din ochi!
De atâtea ori a şuiert moartea pe lângă noi, vere, şi noi nici n'am clipit din ochi, că ne-am dat cu ea.

Să iei apoi o vadră de vin şi să beţi feciorii — câţi veţi mai fi rămas — un *paus* pentru sufletul meu. Fetelor să le cumperi dela boltă cer-

O trecere peste râul Galagolă.

Fot. Căp. A. Micu.

Când am tras cel dintâiu fum în piept, mi-a căzut aşa de bine, apoi am auzit o şuiătură ascuţită... Nu-i nimic, mă gândiam eu, până isprăvesc cu scrisul mai trag o ڳară, şi-apoi m'am dus...

Şi aşa, vere dragă, mă grăbesc, să ajung mai iute la sfârşit.

Din banii ce ți trimit, să dai părintelui să-mi slujească trei liturghii. Apoi să pleci tu, vere, cu cine va mai fi rămas în sat, şi să-mi tăiaşi un brad, numai ca acela... Să-l puneşi în ڳintirim şi să bateşi pe el o cruce de lemn, cu numele meu. Noaptea când veţi sosi, fetele vor aştepta în capul

cei şi mărgelile, iar Nuţii să-i dai medalia mea, să o poarte în sân şi inelul de argint, ce mi l-a dat, când am plecat...

Şi spune-i să se împace şi ea cu vieaşa, că pe semne Dumnezeu a rânduit altfel, de cum gândiam noi.

N'am pe nimeni, vere dragă, că am rămas micuţ de părinţi, şi am agonisit, puţin ce am putut, cu munca mea, cum bine ştii.

Rămân totuşi două jugăre de loc după mine. Acele să fie ale copiilor, ce rămân după doi prieteni ai mei din sat, cari nu vor mai veni acasă... Nu-ţi spun acum numele lor... întreabă de domnul părinte, că i-am scris şi lui...

Măgelele și colia de pe pălăria mea cea de sărbători, să le puneți în vârful bradului.

Și să fiți buni iertători, vere dragă, dacă v'am făcut vr'o supărare, ca și Dumnezeu să vă ierte...

Măne, dacă voiu mai avea puteri, îți mai scriu o carte.

Acum am obosit... Părintele ia în seamă banii, ce rămân după mine, și scrisoarea.

O doamnă frumoasă îmi aduce o luminiță de ceară...

Al. Ciura.

Versuri elegice

în amintirea lui **Virgil Onițu**.

În haine cernite, copii, vă 'mbrăcați
Și lacrimi amare șiroaie vărsați:
Acela, ce 'n juru-i lătit-a lumină
Și 'n suflet v'aprinse scânteia divină,
De-a morții suflare năprasnic atins,
S'a stins pe vecie, ah, grabnic s'a stins!

— Nu plângeți pe-acela, ce lume-a lăsat
Și calea cerească în sbor a luat.
Nu pierde scânteia de Domnul aprinsă,
Ci mândru luci-va, de țarnă desprinsă.
Acel, ce științei viață jertfit,
Trăi-va de-a pururi, de Domnul iubit.

Dar totuș durerea amar o simțim
Și până'n adâncuri în suflet jelim:
Acela, ce'n lume sădit a tot bine,
De alți purtând grijă, uitându-și de sine,
De viscolul morții de-odată s'a frânt
Și calea luat-a spre negrul mormânt.

— Nu plângeți pe omul cu suflet curat
La nouă viață de Domnul chemat.
Nu pierde bărbatul, ce-n lume adună
De fapte mărețe o mândră cunună.
Acel, ce'n virtute trăit-a încins,
Viează de-a pururi, de moarte ne'nvins.

O, Doamne, la Tine smeriți ne'ndreptăm,
La tronul-Ți puternic genunchii plecăm:
Pe cel-ce umblat-a pe-a dreptilor cale,
Primește-l, Stăpâne, în brațele Tale,
Cu dreptii 'mpreună așază-l în raiu
În dulce odihnă, spre vecinicul traiu!

Brașov, Decembrie 1915.

Andrelu Bărseanu.

Griji multe.

(Schiță.)

Știu că nu mai are scaun de hodină tușa Oana, de când s'a început războiul! Nici s'o poarte cele măestre n'ar putea alerga, nu s'ar putea zoli mai mult. Las' că și 'n vremi de pace nu prea avea stare în căsuța bătrână, că a îndemnat-o totdeauna inima să grăbească în ajutorul deaproapelui, iar năcazurile sunt măritate cu lumea de când e veacul. Nu era un bolnav în sat, bărbat sau femeie, bătrân sau copil, pentru care să nu descânte din țeve — de-o rugau de n'o rugau —, să nu știe un leac, o slujbă, o deslegare pe care trebuia s'o cetească popa. Multe băncuțe de câte 10 s'au ascuns în punga părintelui din sat din pricina Oanei. Și mai înainte se întorcea seara acasă amețită de cap, ca o găină beată, de atâta umblet, dar acum, de când s'a început războiul, știu că-și roagă moartea picioarele bătrâne și

O peatră de hotar
la noua frontieră turco-bulgară.

Fot. cap. Micu.

blastămă capul slab ce nu le mai lasă un strop de hodină.

Când au fost vr'odată pe lume mai multe năcazuri, mai multe dureri de alinat decât acum, și Dumnezeu pentruce-i lungeste zilele decât ca să ajute unde poate? Și unde nu putea fi ea de folos? Așa judeca bătrâna, capul cel slab, păsându-i prea puțin de desnădejdea picioarelor.

N'are pe nime în războiu fiind stearpă, iar bărbatului ei, Visalon, de mult îi crește cucuta. Și dacă ar fi trăit și l-ar fi apucat bătaia tânăr, nime nu l-ar fi mișcat din sat, căci fusese în vîetă schiop. De multe ori îi zicea bătrâna: „De-i umbla așa neteflete și prin rai tot la porci te-a pune și sfântul Petre”. Că fusese purcar în sat răposatul, Dumnezeu să-l ierte. N'are copii în războiu, tușa Oana, dar

ea-i convinsă că 'n oarecare măsură e mama tuturor celor duși: rar omul și feciorul care să nu-și mulțamească ei viața, căci rar om peste care să nu dea odată în vicia boala. Și din boală tot ea i-a ridicat.

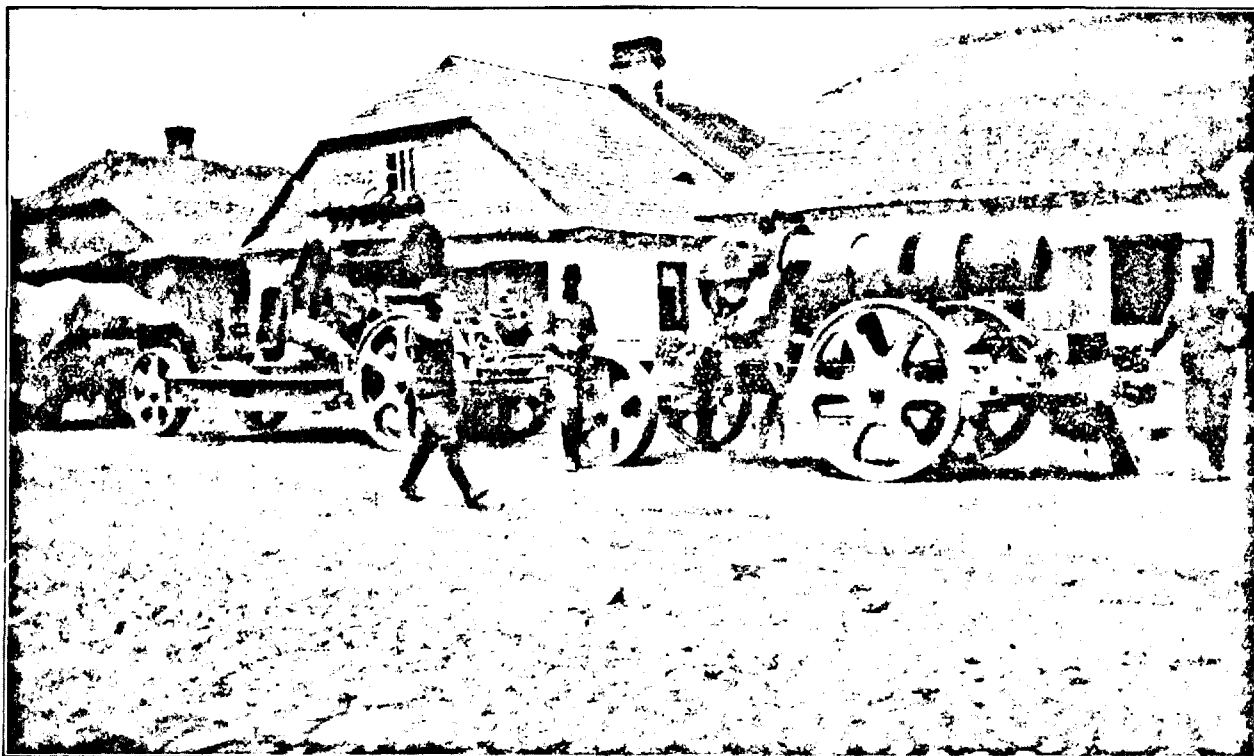
Și astfel, de când s'a început războiul, tușa Oana a vărsat mai multe lacrimi decât oricare mamă din sat, decât oricare soție. Ea și spunea: „Ți ușor ție! Tu-ți plângi bărbatul dar eu plâng satul”.

Și erau lacrimi adevărate lacrimile bătrânei, căci avea inimă miloasă și prețuia viața tânără. „Bătrânul — putregai, tânărul — rai” era vorba ei, de când se învățase să descante din țeve.

tușa Oana tot nu scăpa de porția ei de plâns: le desfășura acasă. Așa era ea: mamă adevărată pentru tot satul.

Și dupăce 'ncepură să vină știri dela cei duși, nu era serisoare pe care să n'o știe pe din afară, și să n'o spună și la altă femeie, care aștepta vești și nu mai sosiau. „Vezi, nu-ți face inima rea, ș'a' tău ți-a serie, tot cam așa”. Și dela o vreme știa atâtea scrisori pe din afară, încât în capul ei se făcu o adevărată vavilonie, și până le povestea pe toate în casele în cari umbla, rămânea cu ceasurile.

Care a scris care n'a scris, care a fost rănit care nu, care-i în spital, care a murit dintre cei duși — totul era încrestat pe răboj

O mortieră 30-5 cm.

Fot. Dr. I. Crișan.

Când cu mobilizarea generală a plâns la primărie unde se adunaseră oamenii, a plâns la gară în rând cu mamele și nevestele, dar apoi încă în aceeași zi și-a început colindările pela fiecare casă, din care se dusesse cineva, și, cercând să dea mângăieri, să însirue cărțile în cari era meșteră pentru a descoperi soarta, îi mai plânse încă odată în șir pe toți cei cari se duseseră. Căci dacă descoperia soarte cu moarte plângea de durere, de descoperia soarte cu noroc plângea de bucurie, dar ea spunea că numai bine se arată și numai de bucurie plânge. Și dacă vr'o nevastă nu credea 'n boscoanele ei și nu lăsa să despătore cărțile,

de tușa Oana, și evidența pe care o purta popa despre cei plecați sub steag era numai umbră pe lângă cea purtată de bătrână.

După știrile ce veniau în scrisori tușa Oana afla totdeauna și mijlocul cel mai potrivit pentru a ușura suferințele celui dus. Dacă vr'unul se plângea de frig, de înghețuri, era bună slujba sfântului Foca, dacă altul seria c'o duc cam rău cu mâncarea ajuta slujba lui sfântul Ion Postelnicul, dacă al treilea pomenia primejdia morții era ca anume scrisă pentru treaba asta slujba sfântului Gheorghe purtătorul de biruințe. Toate aceste erau pentru popa, care nu mai știa unde să mai caute atâtea slujbe

cu câte veniau muerile îndrumate de tuşa Oana, așa că dela o vreme, cu tot câștigul, zise muerilor: „Știu eu cine vă pune la cale. Orice rugăciune e bună, nu vă mai luați după prostiile Oanei”. Pentru femeile ai căror bărbați veniau cu plângeri în scrisori, rânduia post, rânduia mătânii, milă la săraci, și câte alte fapte bune tuşa Oana. Unele o ascultau altele n'o ascultau, dar faptul acesta nu micșora cu nimic râvna bătrânei, ea însaș postia și ajuna, bătea mătânii pentru toți cei duși și din rugăciuni n'o mai slăbia, ziua și noaptea, acasă și pe drum.

atâta puzderie de nume, între cari acela de Ion și Niculae venia câte-odată și de treizeci de ori după o altă, popa a rămas crucit de-așa memorie, i-s'a părut că bătrâna însăși așa cum îi vine la socoteală. Nu i-a zis nimic, dar după ce-a rămas singur a luat lista oamenilor plecați sub steag și s'a convins că mătușa nici un nume n'a greșit, n'a uitat și nici n'a adaus.

Dupăce-a început să vină câte unul pe acasă tuşa Oana știa ce-a pățit fiecare, pe unde-a umblat, ce-a văzut, și toate acestea le spunea cui numai putea, așa că în capul ei se făcu o vavilonie și mai cumplită. Apoi nu ve-

In tranșee.

Fot. G. Popovici.

Erau câteva slujbe mai mari, la cari trebuia să ajute și diacul, pe cari le ținea mai cu folos bătrâna. Erau însă slujbe scumpe, nu putea s'o ceară dela o singură femeie. Și de-aceia, tot cam la două săptămâni, tuşa Oana venia cu'n pumn de crițari la popa, adunați de ea dela toate casele din cari plecase cineva în foc.

— „Iar' maslu mătușo?” întreba părintele.

— „Maslu ori feștania cea mare, ori paracelisul, cum vei socoti și Sfinția ta.”

Dopa, dat la brazdă acum, lua o foaie de hârtie și condeial, iar bătrâna începea pomelnicul numelor. Când i-a spus mai întâiu din cap

nia unul care să n'aibă o hibă. Unul tușia, altul avea răceală în oase, și tuşa nu putea să nu le dea ajutor cât cu descântecul, cât cu unsul, cine o mai putea ținea acasă?

Așa cam de prin vară nu știu cum, cum nu, bătrâna ajunse la convingerea c'un petecut cât de mic dintr'o haină bisericască apără de moarte, și dela o vreme nu trecea ziua să nu cadă pe capul părintelui. Care om venia în sat nu se mai întorcea fără o bucătică din haina bisericască, iar cei de pe câmpul de luptă primiau ajutorul în scrisori în plicuri. Femeile nu cutezau să ceară dela popa, și bătrâna cerea pentru toate.

— „După câtă râvnă ai, dumneata m'ai lăsa să n'am în ce slugi“ — îi zise popa năcăjit văzând că-i tot pe capul lui.

— „Doamne părinte, Doamne! Cum poți vorbi așa! Cum să nu ajutăm dacă se poate? Nu taiu din cele bune, din haine vechi taiu, pe cari nu le mai îmbraci Sfinția Ta.“

Tot câte-un petecuț dar pân' pe la Crăciun isprăvisе un rând de odăjdii vechi, și se apucase de altul.

— „Nu ți-am spus că râvna Dtale nu-i a bună?“ zise popa dându-i cu greu voce să se apuce cu foarfeca de alt rând de odăjdii, care era mai bunișor.

Bătrâna ridică spre el ochii mici, plini de neliniște, plini de spaimă.

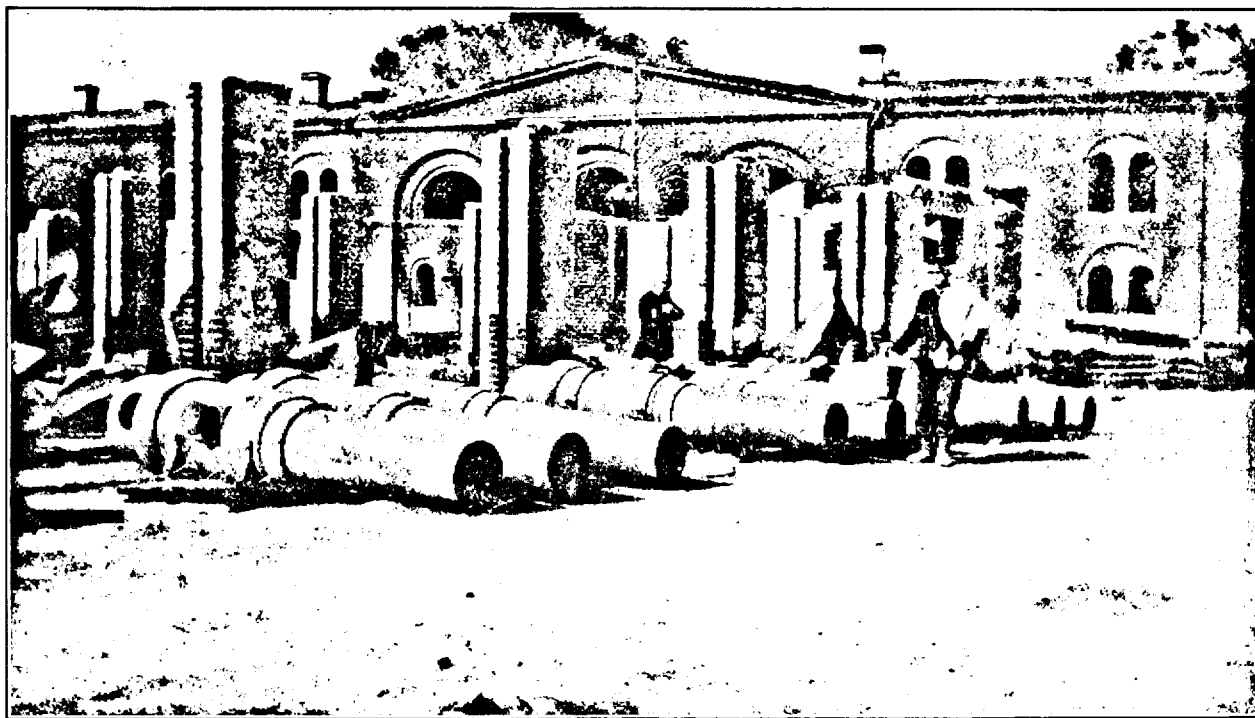
— „Azi noapte n'am putut închide ochii și mi-a venit ceva în minte, Sfinția ta. Lucru groaznic! Mă mir cum nu mi-a venit mai de mult în minte, păcătoasă de mine.“

— „Ce bunico?“

— „Nu crezi și Sfinția ta că semnele de-acum ar fi semnele dela sfârșitul lumii?“

— „Cu bătaia?“

— „Cu. Nu-i scris la carte că se va scula un popor asupra altuia, că vor curge râuri de sânge că va fi vai și prăpăd nemai pomenit?!“

Prada de războiu dela Ivangorod.
(Mortierele rusești de 21 cm.)

Fot. Dr. Iuliu Crișan

— „Doamne părinte, Doamne! Doar' s'a mai isprăvi odată și bătaia“, suspină bătrâna.

Așa trecură săptămânile, lunile, anul. Tușa Oana nu mai avea strop de hodină, decât doar noaptea, dacă nu i-s'ar fi învârtit ș'atunci atâtea prin cap. Cu cât treceau lunile însă bătrâna era tot mai neliniștită, mai ales după ce vr'o câteva svonuri de pace, cari umblară un restimp printre oameni, nu se adevăriră. Într'o dimineață veni la popa pe când acesta nici nu se sculase încă. Așteptă pe-o laviță, cu capul frânt în piept, fără să zică o vorbă. Când veni părintele se făcu că nici nu-l vede.

— „Așa de dimineață mătușo? Iar vr'o slujbă?“

Preotul văzu că bătrâna vorbește foarte serios. Îi zise:

— „Ău mai fost bătaii, mătușo, și nu s'a prăpădit lumea. Singur bătaia nu-i semn pentru sfârșitul lumii.“

— „Vezi bine că nu, spune la carte că vor fi semne'n cer și pe pământ. Acum, Sfinția ta n'ai simțit cutremurul — semnul de pe pământ, și nu vezi în toată seara cum stau să se ciocnească doi luceferi — semnul de pe cer? Mai e scris la carte că vine Antihrist când va fi sfârșitul. Ei bine, Antihrist a venit.“

— „Ce stai să spui, mătușo!“

— „N'a fost să se pună pacea? Nu s'a vorbit că se face pace? Cine crezi Sfinția ta că

a oprit-o? Sămănătorul de zizanie, înșelătorul lumii, Țihrist."

— „Ei bine, dar cine-i, unde-i Țihrist, cine l-a văzut?"

— „Hm!" făcu bătrâna. „Nu se vede, că se ascunde în formă de om ca toți oamenii. Doar știi și dumneata că așa-i scris să înșele el pe oameni. Se poate da de proroc, se poate da de împărat. Țihrist acum s'a arătat în chip de împăratul Turcilor."

Turnul bisericii din Ivangorod.
(Pe turn au pus ramuri verzi și fân ca să-l acopere dinaintea vederii dușmanului.)

Fot. Dr. Iuliu Crișan

— „Vai de mine bunică, ce stai să spui? Cum ți-a putut trăzni așa un gând prin cap?"

— „Ușor mi-a venit, și-mi pare că și Sfinția ta știi asta, numai nu vrei să te arăți. Nu vrei să-i înspăimânți pe oameni."

— „Nimic nu știu, mătușe!"

— „Hm! mare mirare. De-altfel, iată, ce să mai zic, și mie abia azi noapte mi s'a făcut lumină în cap. Apoi iacă! Turcu-i păgân, turcu totdeauna a fost dușman creștinilor. Acum s'a

făcut prietin cu creștinul, împăratul lor a dat mâna cu cel creștin. Așa face Țihrist când vrea să înșele lumea. Căci preținia păgânului e numai înșelăciune. Iată pentru ce nu se mai găta bătaia: Țihrist e la mijloc. El învrăjbește mereu pe împărații cei creștini și când să se facă pacea, să 'nceteze prăpădul, vără iar zizanie, și tot așa va face până se va potopi lumea. Poate-ar fi bine să ne gătim de ducă, să ne gătim de ziua judecării în valea Iosufatului. Poate ar fi bine să-i înștiințezi pe oameni. Pentru asta am venit la Sfinția ta."

— „Ce-ai spus aici să nu mai spui la pui de om, mătușe. Cum te știu, poți înspăimânta

Intre stâncile Alpilor dinarici.
(Ostașii noștri cumpără ouă dela un Turc de 102 ani.)

pe oameni, pe bieteles mueri, ș'ar fi păcat pentru o prostie ce ți-ai închipuit-o dumneata." Și preotul — vreme îndelungată cercă să o convingă că nu poate fi vorba acum despre sfârșitul lumii și venirea lui Țihrist.

Însă tușa Oana eși cu îndoiala în suflet. Și de-atunci un chin mare o muncește: În câte case intră ar spune că-i aproape sfârșitul, dar nu cutează să-și calce făgăduiala făcută părintelui. Aleargă și acum, ajută în toate părțile dar în gândul ei își zice amărită: „Toate-s înzădar. Sfârșitul se apropie". Și din rugăciuni și fapte bune nu mai iasă.

I. Agârbiceanu.

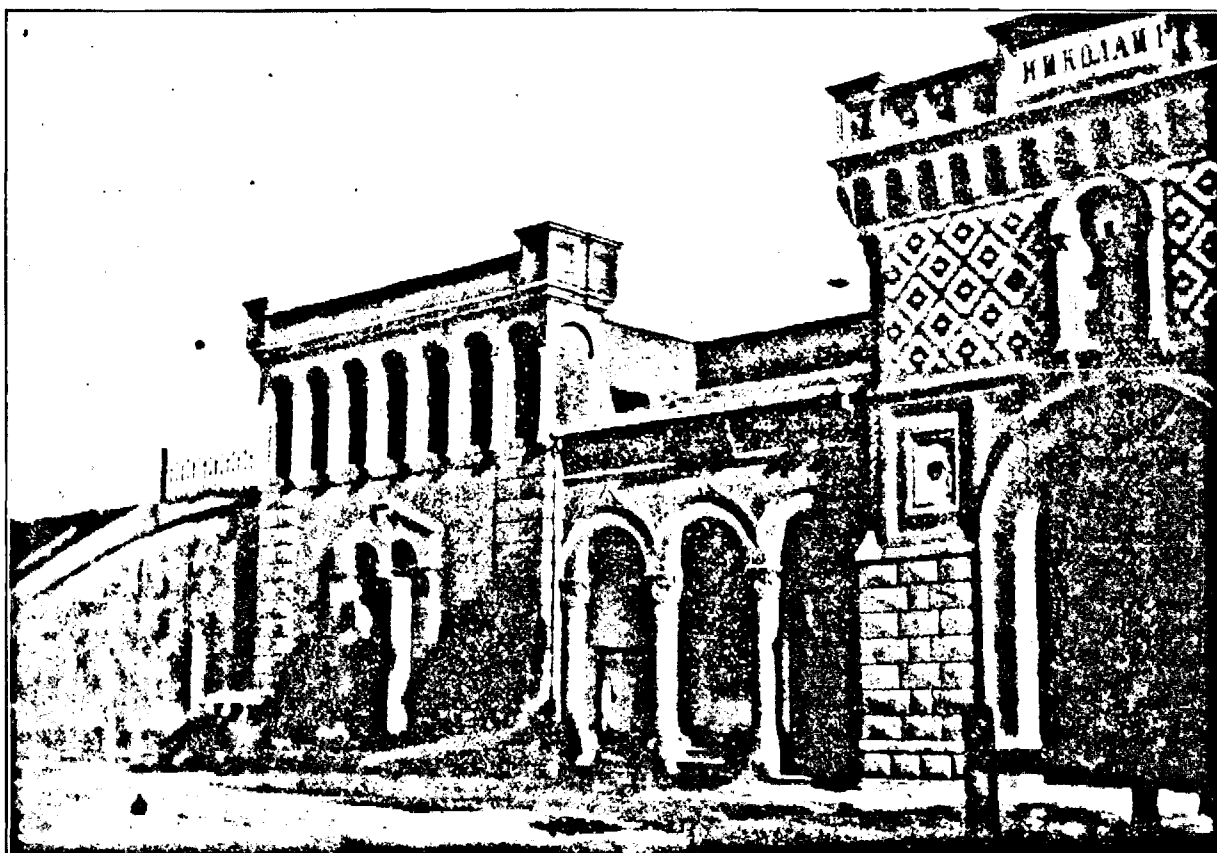

Tunuri rusești de 15 cm. cucerite de reg. de inf. 50 la Ivangorod.

Fot. Dr. Iuliu Crișan.

Boboteaza în tabără. (Preotul militar: I. Serafin.)

Portalul „St. Nicolae“ din Ivangorod.

Fot. Dr. Iuliu Crișan.

O „luptă“ în interiorul tranșeului.

Fot. G. Popovici.

Scrisori vechi.

Draga mea!

Nu mă judeca! De mult ți-aș fi scris, dacă îngerul învăluit în zăbranic nu și-ar fi aruncat umbra asupra iubitei mele mătușe. Pierderea ei, singurul sprijin ce-l mai aveam în această lume urzită în umbră și lumină, mi-a coborât atâta durere în suflet încât am îmbrâncit!

Abia m'am întremat puțin și m'au năpădit afacerile. Și eu nu eram învățată cu ele. A trebuit să alerg în dreapta, să alerg în stânga, doar alaltăieri am isprăvit.

Eri toată ziua am diritcat prin odaia mătușei. Sunt atâtea lucruri vechi, și mie atât de scumpe, în odăița aceasta, străbătută de miresmele busuicului și ale calapărului! Am stat cu toate de vorbă. Și iconițele din cadrele lor mohorite de vreme se imbiau parecă să mă mângâie.

În firida din păretele din spre grădină am aflat un vrăculeț de scrisori legate cu o îngustă fundă albastră. Le-am despachetat în nădejdea, că voi afla povestea vieții regretatei mătușe... Sunt niște scrisori adresate mătușichii de o prietenă — mama sermanei *Păunițe* și tănuiesc o poveste înduioșătoare, care seamănă atât de mult cu a ficei sale. Parcă o ursitoare le-a urzit firele vieții în umbrele suferinței. Tocmai din pricina aceasta țin să ți le trimit și ție. Iată-le!

Vâlcelele de munte...

Scumpă prietenă!

Să-ți scriu despre logodna mea? Pentruce-mi ceri atâtă jertfă?! Dece mă faci să reînvii amintiri, cari sunt în stare să mă ucidă?...

O nu crede că sunt fericită! Nu! Sunt resemnată! M'am împăcat cu soarta! Așa a fost să se întâmple! Nu știu fi-va blăstemul ori binecuvântarea cerului?

Și-l iubesc, îl iubesc cu o dragoste, cu un dor nebun!

Când l-am văzut prima dată, un fior tainic mi-a încins întreaga ființă. Și parecă îmi șoptea cineva: „Acesta-i care va păși cu tine alături în calea vieții”. Așa o căldură binefăcătoare mi se sălășluiește în adâncul inimii, când îl pot privi, când îi pot asculta glasul

blând și duios! Din când în când căldura aceasta mi-se ridică în piept să mă înăbușească. Și m'ar și înăbuși dacă nu ar fi lacrimile, cari îmi spală de multe-ori fața. Chiar și în somn!

Cum l-am cunoscut? O întâmplare.

Era într'un amurg de toamnă frumoasă. Ședeam în grădiniță. Crizantemele mele dragi mă îmbrățișau din toate părțile. Niște trandafiri toamnați își trimeau spre mine miresmele lor discrete, în valuri leghănate. Cetiam cele mai nouă balade ale lui Bolintineanu. Deodată, ca din pământ, răsare de după portiță o figură de bărbat. Statură mijlocie, față arămie și ochi negri ca tăciunele. M'am cutremurat în tot trupul.

— „Scuză, te rog”, mi-a zis, „pot să aflu acasă pe tatăl D-Tale, pe părintele? Doresc să-i vorbesc!”

Vorbia fără să privească la mine. Se uita la crizantemele imbobocite. Și el purta la butonieră o crizantemă de culoare bizantină.

A rămas la noi. Toată seara a vorbit cu tata. La mine doar de arunca vre-odată ochii. Și atât de blânde, de dulci erau privirile lui!

Noaptea n'am putut dormi nimic. Decâte-ori închideam ochii, îl vedeam atât de frumos, atât de cuminte și atât de — rece...

De-odată cu răsăritul m'am sculat și eu. Am

trecut cu niște broderii în grădinița din răsăritul casei. Așezată pe un scaunel, am prins să aleg niște floricele pe o pânzătură albă. Abia isprăvii vre-o trei floricele și simții la spatele meu un șisăit de frunze, parecă le mișca cineva. Mă uit înapoi. Era străinul. Venia spre mine. În mână avea vre-o câteva file scrise. Erau poezii de ale lui Alecsandri. Se așeză la tulpina unui trandafir învăluit de razele răsăritului și-mi cetii „Steluța”.

Ochii fără voie mi se învăluiră în lacrimi, încât nu mai zăriam pânzătura. Poate mai mult m'a înduioșat durerea ce vibra în glasul străinului... Și mi-a vorbit în urmă de frumusețile, de dragostile florilor, de bucuriile și greutățile întimpinate în lunțile lui pribegiri. Fiecare vorbă era învăluită într'o undă de căldură, care pătrunde în inimă și se așează acolo pe vecie.

Venia de acolo, unde rădăcise multă vreme și avu să sufere multe dureri pricinuite de oamenii răi la inimă, cari acolo se înmulțesc în mod

Se duc volnicii.
(O formațiune de campanie în Arad).

Fot. R. Moldovan

însăpăimântător. Acum doria să meargă spre nord, unde-i mai multă bunătate și inimile mai bogate în virtuți.

La plecare i-am oferit o roză. A primit-o fără nici un cuvânt. Și-a înclinat ușor capul și a pierit în ceața toamnei.

„Nostim om“ mi-am zis în gândul meu!..

Și l-am mai văzut. N'a plecat spre miază-noapte. A mai venit pe la noi. Nici când însă nu am văzut să-i înflorească vre-un surâs pe buze. O melancolie adâncă îi stăpânește întreaga-i ființă. Se pare că o durere mare poartă în suflet, o durere tainică, pe care nu o cunoaște fără el și Tatăl din cer.

Și uite, draga mea, astăzi sunt logodnica lui. Imi pare că totul e numai un vis.

Ardeam și ard și astăzi de dorința să-i cunosc durerea, să i-o lecuiesc, să i-o alin, să-l văd odată și vesel!

Nădăjduiam că doar la logodnă. Dar atunci a fost și mai trist. Fața îi era neînchipuit de palidă, ochii negri ardeau în orbite, iar buzele-i erau asemenea unei flori roșii. Părea mai mult un demon din alte lumi. Privirea, când i-o întâlneau, mă ardea câte odată, altă dată mă îngheța. Ca o statuă a stat în întreg cursul logodnei ce o săvârșea un preot înalt și subțire. Din când în când îi simțeam suflarea agitată, semn că în sufletul lui se lupta ceva.

Răceala ce-i stăpânește firea îmi țese senzația că nu mă iubește și aceasta mă înfioară. Mă simt nefericită, singură în drumul spre o lume de gheață. Durerea ce poartă în suflet îmi vorbește că în el trăiește o inimă. Și credința în bunătatea inimii lui îmi îmbie puteri de a-mi răzima în el toate nădejile în viitor.

Că ce l-a îndemnat să mă ceară de nevastă, nu știu. Știu însă că pe mine mă mână o dragoste mare, nemărginită și o dorință ferbinte de a-l face fericit.

Te sărută a Ta iubitoare

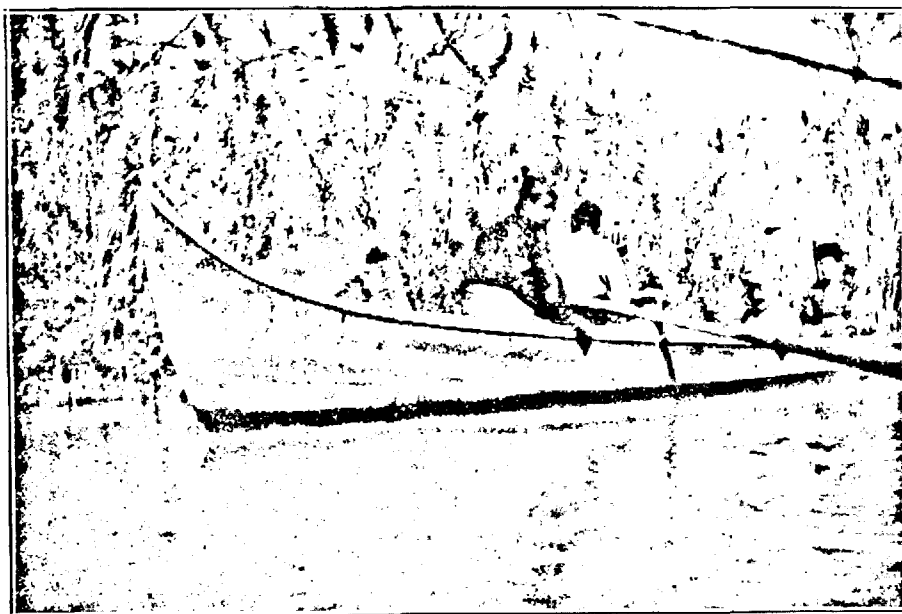
Floare.

Mărioara Văleanu.

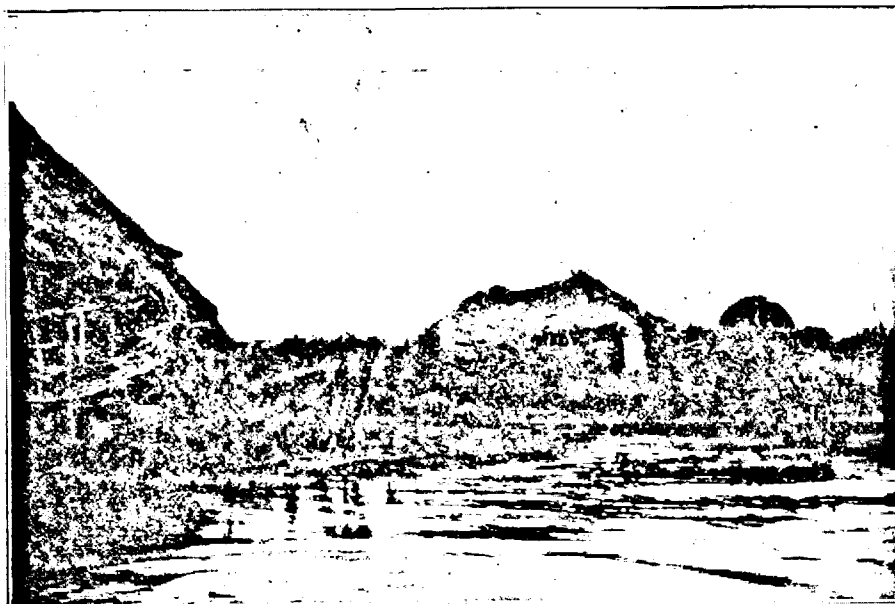

Din Balcani.

Fot. căp. Micu.

Pescari în barcă.

O colibă de pescari lângă Gala-Golă.

Fot. căp. Micu.

CRONICA.

CRONICA CULTURALĂ.

O școală de meserii în Lugoj.

Dela Lugoj, de unde în timpul din urmă ne vin multe vești îmbucurătoare, auzim și despre începutul modest, dar sigur, al unei școli de meserii. Până când în alte locuri se fac multe planuri și se epuizează forțele căutând mijloacele necesare la îndeplinirea lor, se pare că la Lugoj este invers: se creiază mijloacele și se lasă un curs liber de dezvoltare planurilor. S'a făcut la Lugoj un început modest, o școală de măsurit, dar vedem în acest început baza unei puternice școli de meserii.

Cum este contemplată deschiderea acestei școli putem vedea din o circulară protopopească, care în aceste zile s'a trimis la toate parohiile din dieceza Lugojului și are următorul conținut:

„Dorind a forma o clasă de mijloc, crescută în spirit religios, Veneratul Ordinariat cu datul Lugoj 21 Februarie n. Nr. 394 aduce la cunoștință, cumcă a angajat un bun măestru măsar, ca instructor, și deocamdată va primi 6 ucenici de măsar cu termenul de 25 Martie n. 1916.

1. Ucenicii vor primi gratuit proviziunea com-

pletă în convictul pentru ucenici, care se va deschide la 1 Maiu n. și va fi condus de un preot.

2. Se pot primi numai băieți gr. cat. români din dieceza Lugojului din părinți onești, nepătimiși, creștini buni, cari au absolvat cel puțin 6 clase primare și sunt deplin sănătoși.

3. Cursul pentru aceștia ține 4 ani și în decursul acesta vor primi în institut proviziunea completă, precum și hainele de lipsă în decursul timpului.

4. Se vor preferi băieți de 13—14 ani și mai ales acei, ai căror părinți au căzut în războiu, sau cei-ce sunt deplin orfani.

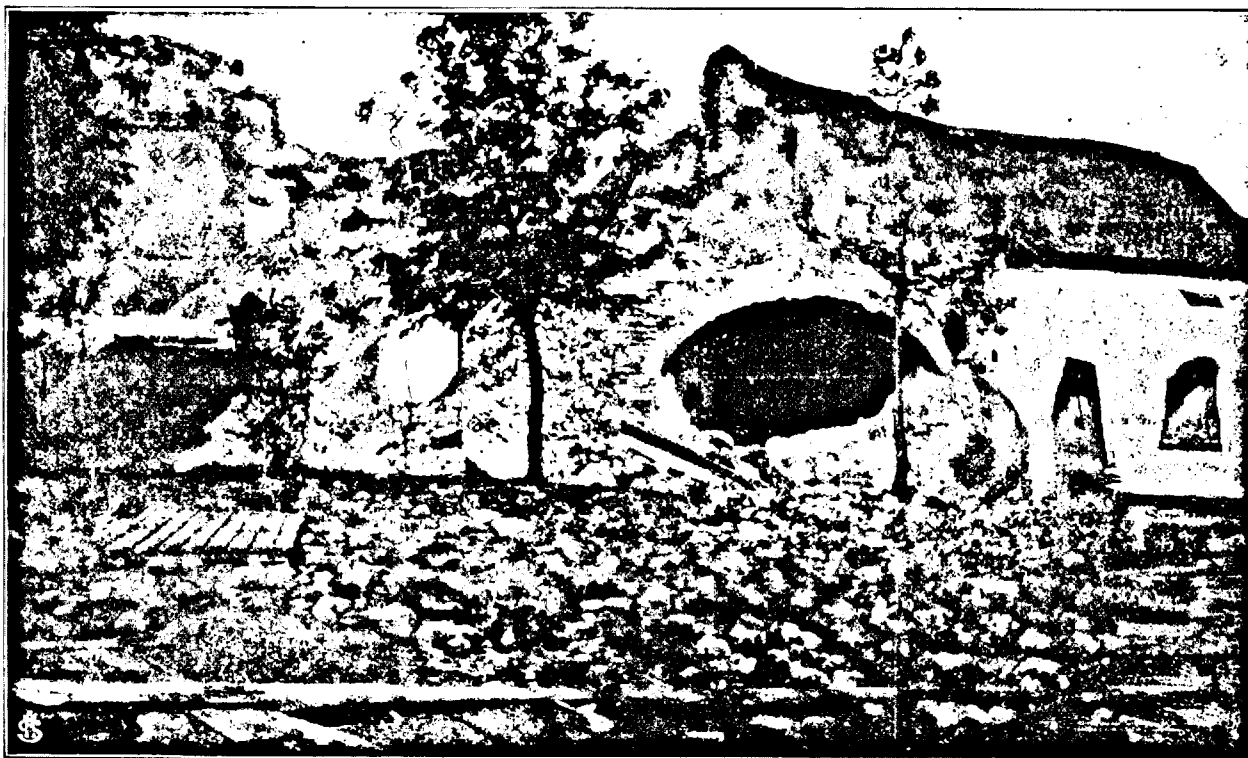
5. Se pot primi și elevi, cari au absolvat cu succes îndestulitor 4 clase medii (gimn., civile, reale), aceștia după 2 ani de praxă vor fi trimiși pe speșele institutului la școala industrială superioară.

6. Fiecare ucenic va avea să aducă cu sine: 6 cămeși, etc. (urmează înșirarea tuturor lucrurilor, cu cari au să fie provăzuți)“.

Bun și necesar lucru s'a făcut!

Înțelegerea superioară, ce se vedește la Lugoj pentru toate chestiunile școlare, ne dă temeiul să așteptăm încă multe lucruri bune și folositoare. Și fiindcă, unde este înțelegere și inimă, sunt și mijloace, cine știe ce surpriză ni se pregătește la Lugoj pentru ziua de mâne?!

S.

Un fort al cetății Ivangorod, dărâmat prin subminare.

Fot. Dr. Iuliu Crișan.

Din comorile bisericei române gr. or. din Bucovina.

Sarcofagul sf. Ioan cel nou dela Suceava. Este un sicriu din cedru cu o placă de argint reliefată în față. O lucrare frumoasă bizantină, reprezentând în 12 icoane judecata și martiriul sf. Mm. Ioan cel nou dela Suceava. În sarcofag sunt așezate toate relicviile amintitului Mucenic, născut — după datele biografice ale orașului Zolkiew din Polonia — în secolul al nouălea. După datele biografice din România s'ar fi născut sf. Ioan abia în secolul XIV., pentru

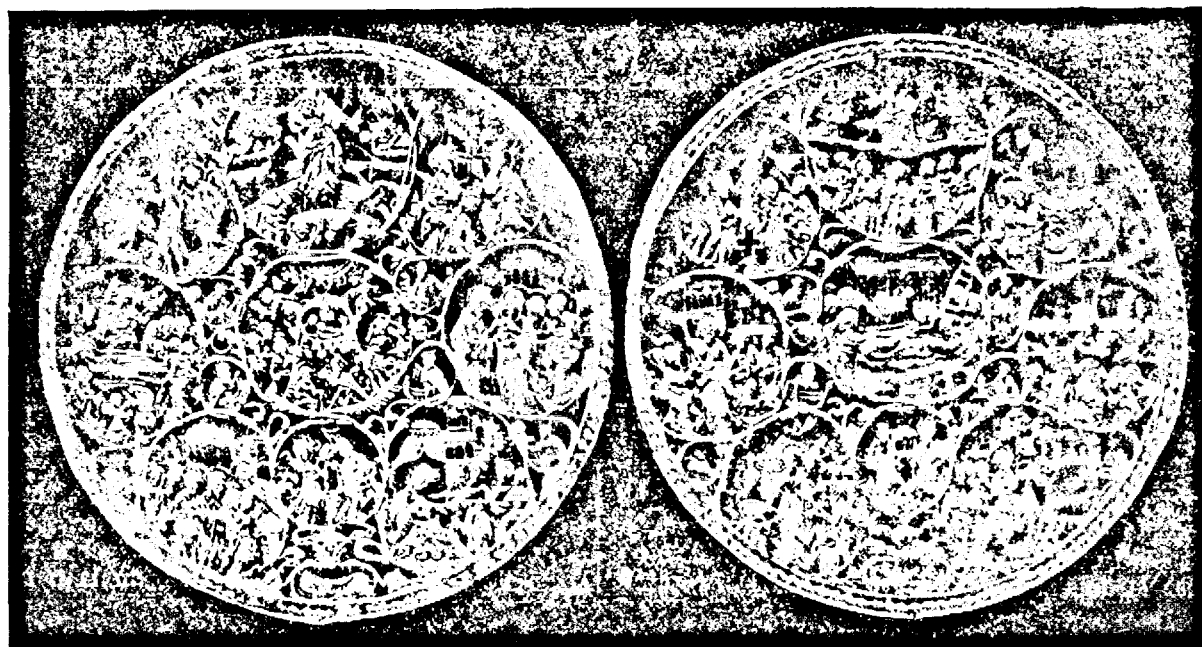
Sarcofagul sf. Ioan cel nou dela Suceava.

credea sa a suferit în Akerman (Basarabia) și la 1402 a fost adus de Voevodul Alexandru cel Bun la Suceava, unde era scaunul domnesc al Moldovei și vechea mitropolie. La 1686 sarcofagul cu moaștele a fost dus la Zolkiew și s'a păstrat în biserica basilicanilor până la anul 1783, când la porunca împăratului Iosif al II. al Austriei — fu readus cu alaiu împărătesc la Suceava. De aici a fost transportat în 4 Oct. 1914 la Viena. La miezul nopții au stat două trăsuri țărănești în fața vechii mitropolii din Suceava. Umbre negre se mișcau în întunecul nopții; în mare tăină, sarcofagul a fost ridicat din sf. biserică prin părinții igumenul Inocențiu Stefanelli și sincelul arhiepiscopesc Pan-crațiu Sidorovici, — dupăcum era prevăzut în ordinul guvernatorului țării Bucovina, în înțelegere cu consistoriul mitropolitan, — și a fost adus până la Bistrița iar de acolo cu trenul la Viena, urmat de asistență militară și comisarul politic, fiind prevăzută această măsură pentru asigurarea sf. moaște față de invaziunea rusească. Azi este adăpostit sarcofagul în capela gr. or. română din Viena.

Un engolpion săpat în lemn a ajuns la anul 1885 în posesiunea protosincelului P. Sidorovici, dela o familie princiară din Moldova. Părintele protosincel Sidorovici l-a dăruit muzeului bisericesc mitropolitan din Cernăuți. Reproducem ambele fețe ale engolpionului, un relicviar care conține părțile din sf. Cruce a Mântuitorului. Originalul este puțin peste 6 centimetri diametru, de o fineță extraordinară în executare, și o sculptură bizantină ardeleană sau executată dela finea secolului XV sau începutul secolului XVI.

Mănăstirile românești din Bucovina, Suceava, Putna, Sucevița și Dragomirna au o serie întreagă de comori de mare importanță artistică și istorică-românească. Multe ornate dela Voevozi, încărcate cu mii și mii de perle, — prețuite de comisia mon. — din Viena la 1—200,000 coroane câte unul. În minunate juvaere, evanghelii și manuscrise legate în piele și ferecate în argint cu pietri scumpe sunt tot atâtea comori de ale bisericilor noastre, prea puțin cunoscute până acum. Vom reproduce din când în când chipurile acestor comori românești.

Al. S. Iorga.

Engolpion.

Filozofie.

Două tendinți în teoria cunoștinței.

A fost un timp, când nu-și făcea nimenea chestie de conștiință din trecerea indiferentă pe lângă grelele întrebări despre a cunoaște și a ști, — astăzi însă simțim cu toții importanța lor și înțelegem, că nu putem face un singur pas filozofic fără de a le da răspuns: vremea ne-a învățat să ne întemeiem crezul mare al vieții pe-o anumită teorie despre cunoștință. Evident, credința despre natura, legile, marginile, normele celei din urmă nu poate rămânea fără răsunet în concepția noastră despre lume.

Doctrina care ne interesează culminează în problema experienței: ce factori conține și trebuie să conțină o adevărată experiență științifică? Relativ la originea, geneza, rostul acesteia răspund, ce pot în starea lor de până acum..., psihologia, biologia.

Păcatul cunoscut sub numele de „psihologism”

detaillată a învățăturilor lui X. sau Y., ci dau în câteva trăsături largi numai o scurtă orientare asupra unor — *tendinți...*

Gândul ascuns și pretentios, că filozofia ar avea chemarea să controleze, să justifice sau să desaprobe știința deschizându-i alte perspective, este atât de înrădăcinat în conștiința vremii, încât — în cazul ce ne preocupă — analiza *științei* (abstrăgând de valabilitatea ei) se metamorfozează în întrebarea, că avem peste tot o adevărată știință solidă și valabilă... sau nu?

În duelul teoretic, ivit în jurul chestiunii, unii afirmă mulțumiți, că ne putem mândri deja cu o știință, iar alții stau la îndoială și prescriu rețete pentru însănătoșirea ei cât mai grabnică... Înșiși naturalistii, uitând că nu în orice împrejurări e bine să fii om pacinic, ocolesc controversile și, înglodați într-o metafizică comună sau în fleacuri moniste, amână cu o ciudată indiferență adâncirea în filozofia critică atât de necesară pentru ei și pentru alții.

Pe drumurile din ținut balcanice se prind la care patru bol.

Fot. căp. Micu.

este confundarea problemei critice despre conținutul cunoștinței cu cea psihologică despre nașterea ei, despre procesele psihice, ce-i stau la temelie. Dupăce atâția cugetători au ajuns în situația ridicolă de a se lupta, ca niște cavaleri medievali cu mori de vânt, trebuie să înlăturăm odată pentru totdeauna prejudițiul, că punctele de vedere amintite, din schimbarea cărora au isvorit atâtea neînțelegeri, ar avea ceva comun într'olaltă. A combate analize critice prin considerații psihologice, însemnează a aduce în legătură două lucruri cu totul disparate.

Tratând despre curente, cari se grupează în jurul întrebării centrale despre experiența științifică, nu mă opresc la amănunte istorice precise și la înșirarea

Unora dintre cugetători le place să creadă, că lumea este așa cum o vedem, o pipăim și-o auzim, — că nicăiri în experiență nu avem fericirea să întâlnim forțe, substanțe, atomi, sau alți factori invariabili, — că experiența trebuie purificată de toate conceptele antropomorfe, pe cari *noi* la introducem în ea fără drept, — că în cunoștință nu avem nimic *absolut*, nici un moment cu valoare incontestabilă, ci numai aproximații variabile și accidentale, — că știința trebuie orientată în sensul intuiției, iar elementele intelectuale, subiective, alungate din cadrul datelor curat empirice. Nu, răspund alții, lumea nu este așa cum o simțim, ea trebuie construită prin puterea creatoare a inteligenței pe temeiul intuițiilor imediate, — ca să ajungem la o *experiență*

avem lipsă de anumite condiții intelectuale, știința conține factori mai presus de orice îndoială, cari nu exprimă propriu zis niște fapte empirice, ci sunt postulatele acestora...

Întreg balastul acesta de note largi îl putem reduce la alternativa: *experiență pură* de o parte, *experiență intelectualizată* de alta. Cea dintâi pretinde de dragul exactității o *descriere fidelă* a faptelor simțite și aranjarea lor în ecvații diferențiale ($y=f(x)$) — fenomenul y este o funcțiune de-alui x , — cealaltă o organizare, o prelucrare a datelor concrete prin constante supraempirice...

Divergentele nu sunt mai ușoare în ceea ce privește: *ipoteza*, rezortul așa de însemnat pentru investigațiunile savante. Un caz: soarele în calea sa pe bolta cerească. Când zic, că soarele face calea aceasta, — fac deja o ipoteză, — dovadă ipoteza ulterioară care o înlocuiește: pământul se învârtă și nu soarele. Experiența pură ne spune numai atât — soarele îl *zărește* în momentul acesta aici, în celalalt dincolo; constatare mai sigură decât orice pretinsă axiomă a priori. O ipoteză e validă, până când e întărită de fapte simțite; senzația este supremul criteriu al cunoștinței. Teza aceasta a „puritanilor” nu se sustine cu aceeași hotărâre de adversarii lor intelectualiști, cari pentru selecționarea ipotezelor pe lângă senzație mai au un tezaur întreg de idei mai presus de orice discuție.

În cele din urmă discuția se înfățișează astfel: cad ideile fundamentale ale științei sub legea de prefacere a ipotezelor comode și variabile, sau sunt supraipotetice? Sunt ele simple mijloace trecătoare pentru sistemizarea fenomenelor, sau sunt produse necesare, deci neschimbăcioase, ale modului nostru de a cunoaște?

Dacă sunt constante, avem deja o știință, dacă nu — atunci înainte cu Dumnezeu, drumul e lung și sunt multe de făcut; panta rei, chiar și presupunerile pe cari le credeam eterne, dacă pretinde divină senzație!

Siguranța științei este pentru unii cimentată de senzație, — pentru alții senzațiile trebuie strânse în cercul de fer al formelor intelectuale, pentruca să devină: știință exactă.

Dacă am urmări și mai departe neînțelegerile ar trebui să intrăm în filozofia specială a vr'nuia din reprezentanții¹⁾ clasici ai lor, ce nu ne-a fost ținta.

Nici una din partide nu cred să-și fi sprijinit în chip definitiv teza; de farmecul dilemelor nu ești scutit nici de partea celor, cari sunt pentru constantele raționale, nici de a celor, cari se închină la altarul intuiției pure. Dacă nu cutez să mă exprim în favorul unora sau celorlalți, rezerva mi-o justific ou următoarele:

Problema cunoștinței este pusă sub un unghiu de vedere prea general, — pentruca păcatul generalizărilor pripite să nu ne amenințe neconținut, trebuie s'o destrămăm în singuratiche întrebări concrete. În scrutarea structurii complicate a științei e conștient să aplicăm metode mai puțin speculative și cu tendința spre fapte evidente. Ideia despre mișcarea uniformă ad infinitum este o problemă specială, *individuală*, căreia nu-i iertat să-i dai același răspuns abstract și eteric, ce-l dai al-

tora: locul ei în mecanismul complex al cunoștinței, momentele cari o condiționează, nexul ei cu soiurile eterogene de ipoteze ș. a. m. d. Printr'un procedeu analog repetat cu stăruință la fiecare din stâlpii mari ai științei — trebuie să se modifice în cele din urmă aspectul problemei ei generale. Știm doar din istorie, ce importantă au avut cercetările în amănunt și cum atâtea întrebări metafizice și abstracte s'a descoperit, că sunt de prisos și fără înțeles. Ce-am isprăvit oare cu clasificarea construcțiilor științifice sub categoriile anemice ale constanței sau inconstanței?

Și încă ceva.

Foarte multe sunt punctele de vedere ce se pot aplica asupra cunoștinței. Fixarea și izolarea lor precisă este o datorință imperativă, din ignorarea căreia urmează o confuzie, un amestec, o *interferență* de puncte de vedere. Nicidecum n'am înțeles cu ce drept se face saltul dela „așa este un lucru” la „așa trebuie să fie”... Nu-i greu să întrezărești în dosul teoriilor menționate întrebuintarea neîndreptățită a aceluiaș cuvânt în două înțelesuri — factor și normă —: isvor bogat pentru greșeli elementare „quaternio terminorum”...

Putem ocoli neajunsurile astea, dacă analizăm știința, făcând abstracție de aceea, că este adevăr sau iluzie, privind-o ca fapt real, indiferent că este valabilă sau nu.

Dorim o teorie a cunoștinței dincolo sau mai presus de adevăr și ficțiune, — un lucru, care nu s'a prea întreprins până astăzi...

Lucian Blaga.

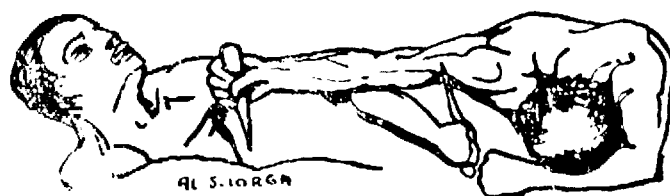
Frânturi.

Să nu crezi, că ești lipsit de entuziasm și nu muncești, fiindcă ai descoperit că viața n'are nici un înțeles, — mai curând întors: ai ajuns la convingerea, că viața-i fără rost, fiindcă ești slab și fără avânt...

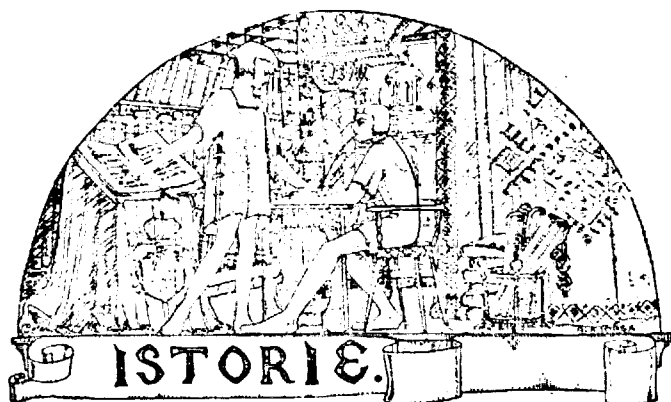
Nu-i așa de ușor, cum se crede, să te scapi de filozofia materialistă a simțului comun. Simple dovezi teoretice nu ajung pentru sugrumarea convingerilor, ce ți-se infiltrează în sânge prin viața practică. Materialismul stăruie în ființa noastră ca un fel de metafizică subconștientă, și tocmai de aceea așa de tare. Lupta împotriva ei ne este paralizată neconținut de logica simțurilor, de viața socială, de nenumărate considerații pe cari le avem și trebuie să le avem în alergările noastre zilnice...

Că adevărul poate avea influințe dezastruoase asupra noastră, nu dovedește împotriva valorii sale ideale, ci marturisește împotriva tăriei *noastre*. Suntem ca bolnavii, cari nu pot suporta aerul aspru și curat al munților...

Lucian Blaga.

¹⁾ Pentru grupa întâiu: Hume Mach, Avenarius, Schuppe, Nietzsche, — pentru a doua: Kant, Neokantianii, Școala de Marburg.

Calvinismul și literatura românească.

O carte necunoscută de pe vremea lui Gheorghe Rákóczy I. (1639).

II.

(Urmare.)

După un scurt interregnum, în Noemvrie 1630 fu ales de principe al Ardealului Gheorghe Rákóczy I. Polifcă lui era întru toate aceeaș cu a lui Gavrilă Bethlen: înțărirea neamului unguresc și a calvinismului, dar măsurile, pe cari le-a luat față de Români, erau mai puțin umane decât ale lui Bethlen. Încă la 1637 îl găsim căutând prin străinătate tipografi.¹⁾ În 1638 își întemeiează o tipografie în Alba-Iulia. În 22 Martie 1639 „Vlădica din Alba-Iulia” merse la Brașov²⁾ și cu acest prilej pare a fi cerut dela Munteni „șrift”, adică slove cirilice pentru tipografia lui Rákóczy, întocmai cum și Muntenii îl ceruseră dela Ruși.³⁾ Deodată cu slovele „s’au aflatu” și meșterul, un „dascalu popa Dobre”, „de au venitu diin țara rumănescă de au făcutu tipare aice în ardellu”, „să tipărească cărțile aice în țara mării sale”, „lu crai Racolți Gheorghie”.⁴⁾

Dobre nu era să scoată de subț tease cărți slavone în o țară, unde din partea cărmuirii se impunea „cartea pe’nțelesul” norodului, ci cărți românești cu tendente calvine. Astfel, după cum apare din un manuscris (copie) al părintelui mitropolit din Blaj Mihályi, îl găsim în Iulie 1640, înainte de sosirea lui Iorest, la Alba-Iulia, care a putut să urmeze numai după 15 Septemvrie 1640.⁵⁾ Începând tipărirea aceluia vestit: „Catehismus”, care cu voia și porunca domnului creștinesc Racolți Gheorghie, craiu Ardealului, domnul părților țării ungurești și Săcuilor Span. Caré s’au întors din li-bă dieciască și slovenească pe limba românească, cu svatul și cu îndemnătura și cu cheltuiala domniei lui Ciulai Gheorghie, păstoriul sufletește a cu țe Mări s’le. Cu serisoarea s’au ostenit popa Gheorghie de Sec și s’au

izvodit în cetate Belgradu și s’au tipărit în sat în Prisaca. Meșterul tipariului au fost popa Dobré din țara muntenească. Și s’au început în luna lui Iul. 25 zile, vă leat...1640”.⁶⁾ Tipărirea *Catehismului* poate încă nu era terminată în 22 Sept. 1640, căci, după cum se vede din a 7-a dintre condițiunile care erau să-i fie impuse noului vlădică, ales după moartea lui Ghenadie, întâmplată la 3 Septemvrie 1640,⁷⁾ — care puțin a lipsit să nu fie un foarte cunoscut tipograf, Meletie Machedoneanu, și a fost tot un călugăr tipograf, Iorest, despre care a fost vorba mai sus, — superintendentul calvin Ștefan Geley la această dată n’avea cunoștință decât despre traducerea *Catehismului*, nu și despre tipărirea lui.⁸⁾

În p. 2, al diplomei de numire a lui Simion Ștefan dată la 10 Octomvrie 1643, Rákóczy îi impune acestuia: „cumcă *Catehismul*, carele acuma s’au datu lor îl va primi, și va face ca și alții să-l primească, și cu dea-dinsul și el însuș va învăța pe prunci acel catehismu și prin alții va face să se învețe”.⁹⁾

Deodată cu tipărirea *Catehismului*, deci fiind încă în viață „acelu părinte chiru Ghenadie”, „dascălul popa Dobre” se apucase și de retipărirea „Evangheliei cu învățătură” dela 1580—81 a lui Coresi. Dupăce lui Ghenadie i-se „tâmplă petrecere de pre cěstă lume”, urmașul său, Iorest, „văzându acestu lucru dumnezeescu ce s’au fostu începutu” „a umplutu și a săvârșitu aceste sf(i)nte cărți, ca să se înmulțească cuvântulu lu dumnezeu și preîn toate beserécile să le fie preoților de propovedanie” și le-a scos de subț tease la 1641.¹⁰⁾

În tipăriturile, care se urmează de aci înainte în tipografia crăiască din Bălgrad, nu ne mai întâlnim cu numele lui Dobre. *Catehismul calvinesc* cu litere latine dela 1648 al lui Ștefan Fogarasi e tipărit de către Martin Maior dela Brașov.¹¹⁾ Tipografiile *Noului Testament* dela 1648, ai *Psaltirii* dela 1651 și ai ediției a II-a a *Catehismului calvinesc* dela 1656 nu ni-s cunoscuti.

Activitatea lui Dobre însă n’a putut să fie numai atâtă, câtă reiese din cele schitate mai sus. Atât înainte de tipărirea *Catehismului* dela 1640, cât și după terminarea *Evangheliei cu învățătură* la 1641, el a trebuit să muncească ceva pentru plata care i-se da din „vistiariul” Măriei Sale craiului Gh. Rákóczy.

Dacă ne gândim, că Dobre trebuie să fi sosit în Alba-Iulia în jumătatea întâie a anului 1639 și că traducerea *Catehismului*, care s’a făcut probabil după ediția a II-a, dela 1639, ori chiar deodată cu aranjarea subț tipar a celei a III-a, nu după cea dintâie, dela 1636, a *Catehismului latinesc-unguresc*, nu s’a terminat decât în Iulie al anului 1640, suntem în drept să bănuim că el a mai tipărit și înainte de această dată ceva ce putea să aibă gata la îndemână.

Mulțumită hărniciei neobosite a cunoscutului bibliofil Dr. Iuliu Todorescu, mare proprietar în Buda-pesta, care a dat în vremea din urmă prin cercetările și colecțiile D-Sale bibliografice atâtea contribuții prețioase istoriei literaturii românești vechi, credem a se

¹⁾ Szilágyi Sándor, *I. Rákóczy György*, Budapest 1893, p. 320.

²⁾ N. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, p. 51.

³⁾ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, Vălenii-Ce-munte 1908, v. I, p. 301.

⁴⁾ Bianu-Hodoș, *o. c.* p. 115.

⁵⁾ In Kemény, *Notitia archivi capituli albensis*, p. 296, se face amintire despre recomandarea lui Iorest ca tipograf: „Item eidem commendat pro typographo valachico calugerum quendam moldaviensem: Albae, 15 Sept. 1640”, v. Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, p. 167.

⁶⁾ Dr. Aug. Bunca, *Ierarchia Românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaș, 1904, p. 306—7.

⁷⁾ v. Ötvös Ágoston, *Geleji Katona István élete és levele I. Rákóczi Györgyhez*. Uj Magyar Muzem 1859, t. I, p. 203 și urm.

⁸⁾ „Catehismul, tradus deja pe românește, să-l tipărească, și în orele prescrise să-l propună băcților și fetițelor”, *ibid*, p. 216 și Bunca, *Vechile episcopii*, p. 89.

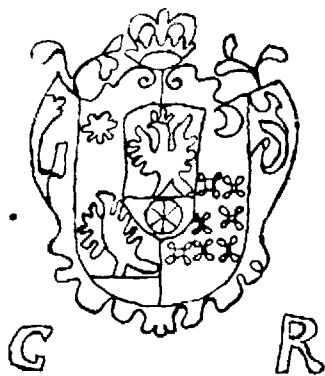
⁹⁾ G. Șincai, *Hronica Românilor*, Iași 1853, t. III, p. 39.

¹⁰⁾ Bianu-Hodoș, *o. c.*, p. 118.

¹¹⁾ Bianu-Hodoș, *o. c.*, p. 161.

fi descoperit o cărticică tipărită, cum vom dovedi în alt loc, în acest timp de activitate tipografică (1639) a „dascălului popa Dobre”.

Cărticica am primit-o pentru a o studia, mulțumită intervenirii binevoitoare a D-lui *Iulian Martian*, maior în disponibilitate și director de bancă în Năsăud, cunoscut arheolog. Studiul l-am terminat pentru tipar mai bine de un an, dar împrejurările grele între care trăim mi-au făcut pentru un timp cu neputință tipărirea lui, de-o parte neputându-l trimite Academiei Române, de altă parte negăsindu-se în patria noastră filografia românești aranjate pentru tipărirea lucrărilor filologice, precum nici editor. Dar și înainte de ce împrejurările schimbate mi-ar da puțința tipăririi studiului amintit, găsesc de bine să informez în câteva cuvinte publicul cetitor și pe specialiști despre această cărticică, fără de a o descrie deocamdată amănunțit și de a-i face datarea, fără de a-i studia textele și limba și fără a urmări tradiția literară, care ne-a menținut pe cele mai multe din texte aproape neschimbate până astăzi, precum și fără a alătura facsimile, în schimb alăturăm fili-grana hârtiei.

Amintim deci aici, că cărticica are acum 58 foi format 8° mic, restul a 8 coale de tipar. De tot a trebuit să aibă 64 foi tipărite: 1 de titlu și 63 de text. Textul e tipărit în general cu negru. Pagina are 11—20 rânduri. Filigrana hârtiei ne înfățișează marca Ardealului împreună cu a lui Gheorghe Rákóczy I și cu literele G. și R. Scoartele sunt de lemn și învălite cu piele, care acum e cam roasă și strică. Strică e și copcia.

Cartea cuprinde mai multe texte slavo-românești, câteva curat românești și 3 slavone. Ele sunt următoarele:

1. „*Paraclisu Precistei, pre limba rumănescă, cine va citi să înțelegă ce zice*”, din al cărui titlu e învedereată inițiativa calvină pentru tipărirea cărții.

2. „*Molitive cându te scoli denu somnu dimineta*”. Are 2 părți.

3. „*M(o)l(i)tva de dimineta către precurata maică*”.

4. „*Molitva cându veri să te culci spre noapte*”.

5. „*M(o)l(i)tva către precurata maică*”.

6. „*Zéce porunci a lezei vechi*”.

7. „*Doao porunci a lezei vechi ce întru iale toată légé și pror(o)cii razămă*”.

8. „*Trei lucrure-s bune a b(o)goslovi(en)sic, cu carele s(e) cinstéste dumnezeu între oameni*”.

9. „*Patru lucrure bune de bună vestire*”.

10. „*Șapte taine sântu a lezei noao*”.¹²⁾

¹²⁾ Imprejurarea că se pomenesc 7 taine încă e o dovadă că această cărticică s'a tipărit înaintea *Catehismului calvinesc* dela 1640, care nu cunoștea decât 2 taine: botezul și cuminecătura, afară de care mai amintea căsătoria. După tipărirea acestuia cu greu s'ar fi putut strecura neobservată această credință ortodoxă.

11. „*Șapte darure-s a d(u)hului s(tân)r*”.

12. „*Noao rodure a d(u)hului omului de bună dare a d(u)hului st(â)nt' întru elu să nascu*”.

13. „*Șapte păcate sântu mai gréle*”.

14. „*Șapte lucrure-s a m(i)l(o)stei*”.

15. „*Trei lucrure-s bune de a facere bine*”.

16. „*Trei svéture-s a domnului*”.

17. „*Direptate fireei*”.

18. „*Direptate legeei*”.

19. „*Cinci firi sânt' a trupului*”.

20. „*Patru lucrure-s cel(é) mai de apoi*”.

21. „*Gromovnicu a lui iraclie împăratu, carele au lostu numărătoriu de stéle, are acéste sémne, și așa să începe*”.

22. „*Acice se știu preste anu câte săptămăni sântu denutr-o zi mare până într-alutâ zi mare*”.

23. „*Vedem acestu lucră că mari ispite, și nă-păști au căzut' pre st(â)nt' pr(o)roc' și împărat' d(a)v(i)du...*”

24. „*Slavoslovie na trapeze*” (text slavon).

25. Fragment din un *Sinaxar* slavonesc sau, cum e obiceiul să-l numească cărțile noastre vechi, „*Adu-narea celor 12 luni cu mâna anului*”.

26. Fragment din o *Pascălie* slavonească, care se termină cu anul 1649 și a trebuit să se înceapă cu anul 1639, anul tipăririi, ori cel mult cu anul 1640, anul următor celui în care s'a tipărit, iar în acest caz după titlu vor fi urmat câteva rânduri introductive sau explicative.

27. „*Trepeticu de semne omenesti*”.

Cum se vede și numai din această înșirare, importanța textelor este cât se poate de mare: cele mai multe sunt cele mai vechi texte românești de acest fel, nu numai între tipărituri, ci și între manuscrise, iar fragmentul *Pascăliei* slavonești ne dă puțința să stabilim aproape cu siguranță data tipăririi cărții, despre care vorbim, cea dintâie în seria tipăriturilor românești ale lui G. Rákóczy I.

Dintre cele românești și slavo-românești, firește, merită atențiune mai mare cele mai lungi: *Paraclisul*, *Gromovnicul* și *Trepeticul*, pe care tradiția literară, cum am amintit, ni le-a păstrat aproape neschimbate în cărțile populare. Tocmai pentru aceasta dăm mai la vale câteva specimene din fiecare.

1. *Paraclis*:

„Cătră ceaia ce au nascut' pre d(u)mnezeu, cu ne-voință să alergăm acmu noi păcătoșii, cu smérenie să cădemu, cu pocanie strigându, dentru adânculu sufletului. biruitoare ajută m(i)l(o)stivindu-te pre noi. sâr-guiaste-te, că perimu de multime păcatelor. nu întoarce robii tăi deșerti. că pre tine una avem' ajutoriu... Nu vomu tăce nice dinăoară, précurată, puterile tale grăindu, că noi nedostoinicii, că de nu ai sta tu înaintea rugându-te pe(n)tru noi. cine nérâ izbavi (sic) de atâte nevoi. sau cine nérâ fi păzit' până acmu slobozi. biruitoare nu ne vomu delun'ga dela tine. pre ai tăi robi mântuiaste de toată nevoia. caré ești una blagoslovită”, etc.

2. *Gromovnic*:

Berbéce. De va tuna în numărul berbécelui despre răsărit' va fi robie și tăiare multă, fierile pământului vor fi sătule, și spre stricare voru fi, războe (sic) rane și pagubă va fi, pâine pre alocuré. poamele voru fi scumpe, sămănătura cé târzie nu va peri, în prunci tineri va fi perire, celoru ce înblă pre apă necare. Iară să va fi cutremuru. între domni va fi schimbare. și va

fi foamete întru ei războaie. greutate și nevoie între oameni va fi, și mari bărubai voru peri, iară poame voru fi multe. Iară de va fi noapte fulgeru și trăsnetu, iară așa va fi. Iară să va fi cutremuru noapte. nevoie între oameni va fi. și boiarii nu se voru pleca domnului său. și voru fugi dela elu mulutu rău cugetindu spre domnuseu, voru începe a se bate și în voinicii lui. nu va fi tocmire, și unu împăratu despre apusu va muri și voru fi ploii multe. și roadă în mălae. și întru alute rodure. Iară în țara Egiptului va fi foamete", etc.

3. Trepetnic:

„De se va clăti vârfulu capului, va dobândi, sau de-i va dăru d(u)mn(e)zeu unu cuconu foarte înțeleptu va fi.

De se va clăti închietura capului nește streini neștiuți voru veni și-ți voru aduce dobândă.

Chica de se va clăti în oaste veri merge, și iară sănătos veri veni.

De se va bate tâmpla capului despre dir(épta) judecătoriu de oameni va eși.

Tă(m)pla capului den a stânga de se va clăti, într-o veselie va petrece", etc.

(Năsăud, 1 Ianuarie 1916.)

Dr. Nicolae Drăganu.

Notă. În lipsă de caracter tipografic, u scurt s'a tipărit în tot locul cu u.

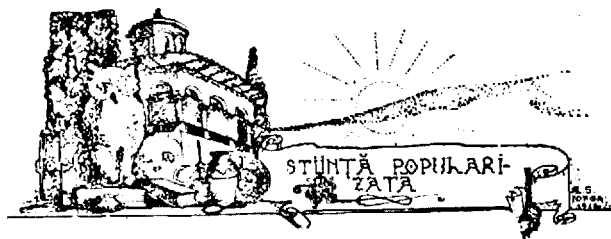

Membrii comisiei care a stabilit noua frontieră între Turcia și Bulgaria.

Fot. Căp. Micu

Fără case fără vetre.

Orhideele.

Din prilejul unei vizite la dl Dr. Gh. Popescu.

Trecem grăbiți prin parcul boeresc. Abia le dăm atențiune smeritelor *Cactee*, cari se adăpostesc aproape de intrare, cu formele lor de arici, de moșnegi cu plete lungi și de arborei cu crengi turtite, într'un grup bizar și interesant.

Sorbim dintr'o privire rondourile încărcate cu roze pitice, cu strălucitoare *Salvia splendens* și *Ageratum* modest, ca să intrăm mai de grabă în florăriile scunde, unde se găsesc clenodiile, odoarele grădinii, Orhideele.

O casă vrăjită. În prima încăpere, mai răcoroasă, ne întâmpină *Begonii* variate, *Cinerarii* și flori ce așteaptă pe grădinarul care să le sădească afară. A doua seră este casa caldă. Pe lavițele din margine stau ferege dragălașe, cu frunze multiplu spintecate, *Aracee* cărnoase, cu frunze mari, verzi întunecoase și cu flori mărunte, galbene și roșii, înșirate pe un cocean cărnos, ca la *Anthuriumul* ce se îmbuibă în atmosfera umedă, caldă a florăriei.

În mijloc sunt *Orhideele*. Atârnă de tavanul de sticlă. Ce figuri fantastice, ciudate, cu totul deosebite de florile pe cari le vedem la câmp, ori cultivate prin odăi!

Iată aci un *Dendrobium*. Rădăcina și tuberele plantei stau într'o lădiță de lăți, între mușchi și puțin pământ frunzos. Tulpinele lungi atârnă în jos, lipsite de organele obișnuite ale plantelor, de frunze. Pe aceste cotoare cărnoase se înșiră florile mari, diafane, ca de ceară, ca o insectă mare cu gâtul lungit, gata să prindă prada. Alături stau tot *Dendrobii* fără flori, care-și dorm acuma somnul de „iarnă” din patria lor tropicală: odihna din sezonul secetos.

Dar uite ce flori mari, strigătoare ne chiamă, zimbundu-ne dintre frunzele ovale, cărnoase! Abilul nostru cicerone le spune numele: *Cattleya Harrisoniae*. Ce nuanțe pompoase de culori, dela galbenul de ceară până la un liliachiu întunecos, încheiate într'o scală completă în cele 6 petale mari, ca un fluture cu aripi întinse! Alături o specie-soră, *Cattleya Mendelli*, cu petalele fragede, abia suflate cu un roza ușor, cu buza din mijloc încrêtită, stropită cu portocaliu și purpur-albăstriu. Parecă e o paletă de pictor, un amestec de culori vrăjite, aruncate pe nimerite, dar totuș așa de armonice!

Dintr'un colț ne scoate pasionatul amator de flori o altă bijuterie, *Vanda tricolor*, cu raceme lungi de flori galeșe, ce răspândesc un miros îmbătător și dulce melancolic. Un *Cymbidium* ne chiamă mai departe, să-i privim corola purpură cu foitele desfăcute parecă spre îmbrățișare pătimașă. Modest, cernit stă la o parte un *Paphiopedilum* îmbrăcat în hlamidă purpură-brună, cu o petală ca un săculeț, cu alta pătată ca o blană de panteră. În construcție și formă aceasta singură ne reamintește o frumoasă Orhidee de-a noastră, *papucul-doamnei* (blăbornic, clonțon, lat. *Cypripedium Calceolus*) care crește prin pădurile noastre umbroase de fag. Nu-

mai proporțiile sunt mai mari și culoarea mai variată, plămădită sub cerul mistic al tropicilor.

Așa sunt Orhideele dlui Popescu, aceste regine printre flori: bizare, melancolice, senzuale și enigmatice, ca și lumea din care au fost smulse și transplantate la noi.

Terile tropicale din America și Asia sunt patria lor originară. Ele duc aci o viață excentrică; se încuibă pe vârfurile arborilor, prinzându-se cu rădăcinile groase de scoarta lor, ca mușchii și lichenele noastre. Numai aci în regiunile înalte ale pădurilor își pot afla aceste orhidee *epifite* mai ușor elementele de viață, aerul și lumina, umezeala și oaspeții înțaripați, insectele, pe cari le imitează în formă și culoare deopotrivă. Prietenia insectelor este o chestie de viață, de existență, pentru neamul orhideelor. De dragul lor se îmbracă atât de pompos și-și parfumează sânii feciorelnici; pentru ca să ademenească albinele, fluturii și musculițele își umplu potirele cu nectar. Nu cunoaștem în întreaga lume minunată a florilor o întocmire mai desăvârșită ca polenul Orhideelor, adunat în mănunchiuri cleioase în mijlocul florii, așteptând insecta dornică de miere, de capul căreia se lipește, călătorind astfel în altă floare, pe care

Câtă trudă, câte încercări zadarnice au depus grădinarii englezi, olandezi și ai altor neamuri, până ce au reușit să cunoască firea acestor plante gingașe. La început abia știau să țină puțin timp în viață plantele adunate cu multă cheltuială prin deșul greu de străbătut al codrilor seculari din Indii și din Brazilia. Câte o specie mai rară se plătia atunci și cu 2000 coroane. Mai târziu au descoperit și taina încolțirii, însoțirea rădăcinilor cu mucegaiu, au putut astfel crește plante noi din semințele minuscule ale Orhideelor. În urmă au reușit să producă prin încrucișarea măestrită a florilor chiar și forme noi, hibrizi, cari unesc la un loc toată pompa fermecătoare a părinților diferiți.

După acest triumf al grădinarilor cultura Orhideelor a câștigat tot mai mulți aderenți în Apus. Multe stabilimente se ocupă exclusiv numai cu aceste flori și există și mai multe reviste speciale. Prin grădinile botanice încă găsim sere mari impopulate cu sute de specii miraculoase de Orhidee, cari înfloresc în toate anotimpurile, încărcându-se cu flori ce nu se ofilesc săptămâni de-arândul.

Ce nobile ni se par aceste făpturi față de *poranicii*, *bujoreii* noștri de pe livezi și din păduri, cari pe lângă

Cymbium grandiflorum.

Dendrobium Pierardi.

Cattleya intermedia.

o polenizează. Fără de încrucișarea aceasta a prafului de flori, mijlocită prin insecte, s'ar stinge neamul acestor plante nobile și alese.

Cultura orhideelor exotice este foarte anevoioasă, costisitoare și prea puțin răspândită în țara noastră. N'aș crede să se găsească un al doilea român în țara ungurească și Ardeal, care să se ocupe cu atâta dragoste și pasiune de ele, ca și dl Popescu.

Trebuie să crezi și să oferi acestor plante aceleași condițiuni de traiu, cari le-au avut în patria-mamă. Căldură și lumină, umezeală potrivită cu periodicitatea vieții lor, un substrat ca și prin pădurile seculare de sub tropi: scoară de arbori ori plută, mușchi și compost ori alt soi de pământ. Rădăcinile lor încă au nevoie de o îngrijire specială. Trebuie să le dăm ca tovarăș de muncă un mucegaiu, cu care se însoțesc la bine, la rău. Mucegaiul suge cu firicelele sale umezeala și unele materii prime din sol și le împrumută Orhideei stăpâne, care predă sclavilor săi credincioși fărâmațurile prinse din razele de soare, materii prelucrate din bioxidul de carbon, din apă și din sărurile substratului.

toată eleganța lor sunt niște adevărați plebei față de grand-segneurii acestia!

Ca podoabă mistică a mireselor, ca decor al meselor încărcate și al budoarelor discrete, Orhideele exotice sunt fără pereche. Nu este deci nici o mirare dacă unii amatori le dedică viața întreagă, jură credință acestor flori și le fac tovarășe ale vieții lor. Deși pompoase, sunt totuși modeste și tăcute, bine îmbrăcate, totuși nu prea costisitoare, gătite și parfumate „ca o floare”, ele totuși nu cunosc cochetăria și necredința „florilor”, răsplătesc îngrijirea și dragostea noastră cu bucurii nevinovate și sinceră alipire.

Tot calități, cari le fac preferabile atâtor „flori” moderne...

Dr. Alexandru Borza.

Măruntișuri din domeniul științelor.

În lumea de astăzi ne-am obișnuit atât de mult cu lucruri grandioase, extraordinare, colosale, imense, uriașe, gigantice, formidabile, fenomenale, fulgerătoare și de alte superlative sburlitoare de păr, încât ne trebuie mare curaj pentru

a releva lucrurile mărunte, neînsemnate, banale, minuscule, nepretențioase, disparente și de alte diminutive. Când îți zice cineva: lapadatură și gunoiu, te-a turtit în ochii lumii. Când îți perorează dictonul cunoscut „Cine se amestecă în țarăte îl mănâncă porcii”, te consolează și mustră pentru aventuri nu tocmai edificatoare.

Dar minunea minunilor.

Știința nu se sinchisește de aceste proverbe și dictioane. Ea se amestecă și în lapadatură, gunoaie țarăte. Nu se jenează. Nu se sfiște. Nu se disgusta ca oamenii bine educați. Caută. Scormonește. Cercetează. Observă. Analizează. Scoate margaritare din noroiu. Preface lapadaturile transformabile. Selezionează pe cele netransformabile. Utilizează pe cele utilizabile. Și... arde pe cele netransformabile în alt mod.

Dela orașe cetire...

Cetir-am undeva, ca în budgetul pe 1911 al orașului New-York s'au prevăzut 7 milioane dolari, adică 35 milioane de franci, pentru curățirea stradelor. Astăzi se cifrează la 8 milioane dolari (sau 40 milioane franci) suma destinată spre acelaș scop.

An de an, patruzeci milioane de franci pentru curățirea stradelor unui oraș: cetitorul dela noi abia se va putea împaca cu socoteala asta! Cu 40 de milioane ce viață ticnită am putea duce Românii de pe plaiurile noastre! Ne-am putea susține bisericele și școalele, fara să apelăm la marinișia tuturor guvernelor, ori la contribuțiile anevoioase ale poporului. Ne-am întări așezămintele economice și culturale. Ba s'ar ajunge din ele și la al-de mine, sa-mi întemeiez un Observator astronomic, un Laborator de chimie și de alte minuni costisitoare. La ce nu s'ar ajunge 40 de milioane pe an? La urma urmelor, am pați rușine ca nici nu am ști pe ce sa le cheltuim cu folos.

Dar consiliul comunal din New-York le știe. Are altă socoteală și alte trebuințe. Din New-York se scot zilnic 10.000 tone, adică 1000 vagoane de maturatură. Lungimea tuturor stradelor trece de 1000 klm., cari având lățimea de 20 metri în mijlociu, înseamnă ca terenul de curățit atinge 2000 de hectare. Pentru transportul tuturor maturaturilor sunt ocupate în permanență sute de camioane și o flotă de 56 bărci. Toate maturaturile se scot la Rikers Island, unde orașul are terenuri vaste pentru depunerea lor. Pe Barren Island are o instalație de prelucrare a gunoaielor, care costă 1.032.000 franci anual, dar aduce un venit de 960.000 franci, din vânzarea cenușei și a resturilor utilizabile, încât deficitul nu e decât 72.000 de franci anual.

În măsură mai mică ori mai mare fiecare oraș își are cheltuielile sale pentru curățirea pietelor, stradelor, grădinilor, canalurilor de scurgere, latrinelor etc. Maturaturile se scot și se ingramădesc ori în anumite gropi, ori la margini de râuri, ori se respiră pe locuri aratoare, maidanuri etc.

Igiena are multe de zis contra acestor descărcări și ingramădiri. Mai întâiu, „magaziile” aceste sunt vetre prielnice pentru dezvoltarea multor microbi patogeni, adică producători de boale. Apoi, simțul estetic și mirosul, ce-l exhalează mai ales în timpul verii, ne produc multă aversiune.

Distrugerea maturaturilor a devenit deci lozinca igienei orașelor.

Cercând să distrugi, constăți că în toată pleava se află și ceva semințe sănătoase.

Valorificarea maturaturilor a devenit deci vorba a doua a igienei publice.

În tendința de valorificare s'au făcut multe încercări, multe experiențe, multe cheltuieli. Ideea principală a rămas arderea în cuptoare anume. Dar în aplicarea procedurii s'a constatat că nu se pot arde toate maturaturile. Ele constau, în esență, din: praf, nisip, cenușe, sdrențe, cioburi de vase, cutii de conserve alimentare, bucăți de hârtie, oase, resturi și rămături de mâncări. Praful de pământ, nisipul, cenușa, cioburile de vase, cutiile de conserve, etc. nu ard. Se impunea deci desfacerea maturaturilor în mai multe grupe: ici resturile alimentare, colo sdrențele, colo cutiile și dozele de metal, mai încolo cenușa și nisipul, în altă parte oasele. Și așa mai departe.

Sdrențele se furnizează la fabrici de hârtie; oasele la fabrici de zahăr; cutiile de metal la fabrici de fer. Resturile alimentare se fierb în căldări și se întrebuințează la îngrășarea vitelor. Praful și cenușa se respiră pe câmp. Hârtia și alte resturi combustibile se ard.

Diferite orașe mari au introdus și introduc stabilimente speciale pentru adunarea, valorificarea și distrugerea maturaturilor. Ca să putem aprecia rostul acestor așezăminte, mai pot aminti că după statistica lui Brandis (1909) se vin următoarele maturături pe cap de locuitor:

in Aachen, zilnic	0.6 kg.
Berlin, zilnic	0.9 kg.
Hamburg, zilnic	0.8 kg.
Londra, zilnic	1.3 kg.
New-York, zilnic	1.5 kg.

La aceste nu vom uita să adaogem număratoarele așezăminte pentru filtrarea apelor menajere.

Vorba Românului: „Scump la țarăte, ieftin la făină”. Ce folos că știința e crutătoare la țarăte, cât timp organizația socială e risipitoare la făină? Chimia și fizica prelucră toate residuurile, toate produsele laterale, toate gunoaiele, toate maturaturile, toate apele menajere. Organizația socială, militarismul, rade cu o tragere de tun tot ce truda omenească, cu mari jertfe, clădește timp de veacuri. Politica de partid, politica de stat, diplomația înaltă, presa coruptă și coruptibilă, educația „națională” sâdesc ură și neînțelegeri, otrăvesc sufletul popoarelor.

Tot progresul științei, pe lângă organizația socială de astăzi, este ca arma în mâna unui criminal.

Gavr. Todica.

BIBLIOGRAFIE.

Școala noastră și rășbolul de Dr. Ion Mateiu. Rar putem vedea broșuri statistice, cari ar fi atât de bine întocmite și atât de interesante, atât de actuale, ca broșura dlui Dr. Ion Mateiu, care dă un tablou clar al situației în care a ajuns școala gr. or. rom. din Arhidieceză prin mobilizarea învățătorilor. — Păcat că nu se face aceeaș statistică și în celelalte centre episcopale, iar dacă se face, — și știm că în unele locuri s'au luat dispozițiuni, — păcat că nu se tipăresc. — Broșura dlui Dr. Ion Mateiu ar putea servi de model.

A apărut: **Școala modernă și Religionea la noi de Dr. Petru Barbu.** Caransebeș. — Domnii catiheti, cari doresc să aibă și cer broșura, o primesc gratuit dela autor.

RĂSPUNSURI.

T. C. în L. Regretăm foarte mult că nu-ți putem împlini dorința. Totdeauna, dar mai ales până când va ținea rășbolul, vom da întâietate scriitorilor dela noi. Am dori ca revista să aibă piperul pe care l-a introdus I. Chendi în reviste, dar astăzi nu se poate. Sunt atât de puțini oamenii cari prind condeul în mână și atât de risipiți la cele patru vânturi, încât trebuie să închegăm rândurile rărite. Ce nu ne place, ignorăm și lăsăm critica pentru alte vremuri.

„Studentul superior” din *Nășăud*. Pare că ai fi scris versurile în gimn, inferior. Cetește și învață mult!

N. T. în M. Traduceri?... Dacă sunt bune le publicăm, dar să luați în considerare că abia putem face loc lucrărilor originale.

Redacțiunea.

